

Competitie in academia

Voor wie het nog niet wist: de academische wereld zindert van de competitiedrift. Zou het geen daad van barmhartigheid zijn om die driften te bevrijden? Concurrentie is er op alle niveaus. Dekanen vechten om middelen op universitair niveau, afdelingen op facultair niveau. Onderzoekers proberen middelen voor de neus van anderen weg te kapen bij NWO en de EU. Faculteiten strijden om gereputeerde onderzoekers en zijn bereid hen met extra middelen te paaien. Iedereen is op zoek naar de beste promovendi, in elke uithoek van de wereld. Op de werkvloer heerst de krachtigste concurrentiedrift, als een heftige onderstroom in de duistere diepten van de oceaan. Natuurlijk zijn die nobele onderzoekers gedreven op zoek naar waarheid, onbesmeurd en ongekleurd door particuliere belangen. Maar ranglijstjes van instellingen en onderzoekers worden niet gemaakt uit onbevredigde lust tot het oplossen van kruiswoordraadsels. De zucht naar eer en roem, liefst eeuwig, zit diep verankerd in menig geleerde. Competitiever kan het niet.

Al die competitiedrift zit in ons academisch bestel opgebotteld, als sexuele driften in de Victoriaanse bourgeoisie. Alle parameters voor het sturen van een universiteit zijn exogeen vastgelegd, buiten bereik van de universiteiten zelf (Deze observatie komt bijna letterlijk uit Jacobs en Van der Ploeg (2006): pagina 289. Ik ontleen er veel meer aan dan deze ene zinsnede). Subsidies per student liggen vast, evenals collegegeld, toelatingsregels en studierichtingen, en er zijn starre historische verdeelsleutels om universitair onderzoek te financieren. Alsof je op de markt voor automobielen zou willen concurreren terwijl de overheid heeft voorgeschreven hoe de auto er uit moet zien, van kleur en acceleratievermogen tot de lengte van de ruitenwissers en de stand van de koplampen. Vernieuwing kan dan alleen maar buiten het bestaande stelsel om, zoals je in het voetbal buitenspelers moet gebruiken als het centrum dichtgespijkerd zit: het University College van Adriaansen, waar studenten net zo enthousiast zijn als Nederlandse studenten aan een buitenlandse topuniversiteit, en de promovendi opleiding van het Tinbergen Instituut die tot de top in Europa behoort. Echte concurrentie tussen vrije instellingen heeft veel voordelen. Zoals meer ruimte om opleidingen af te stemmen op de behoeften van de markt. En ruimte voor optimale differentiatie naar aanleg en begaafdheid van studenten: topopleidingen voor topstudenten, gemiddelde opleidingen voor gemiddelde studenten. Druk op efficiëntie. Tussen 1980 en 2000 zijn de reële uitgaven per student met 32 procent gedaald, volgens de Onderwijsraad. De uitgaven aan overhead zijn gestegen met 31 procent, tot een aandeel in de uitgaven van 38 procent in 2000. Ik kan me niet voorstellen dat een competitief systeem zo'n proportie zou handhaven. Concurrentie kan vooral de kwaliteit systematisch bevorderen. Heel Europa droomt daar inmiddels van. De Verenigde Staten hebben 300 miljoen inwoners, de EU 460 miljoen. Zouden topuniversiteiten naar rato zijn verdeeld dan bestond de top 25 uit tien Amerikaanse en vijftien Europese instellingen. We weten allemaal dat het erger is dan omgekeerd: op de Shanghai Jiao Tong lijst bestaat de top 25 uit drie Europese (dat wil zeggen Engelse), een Japanse en 21 Amerikaanse universiteiten.

Is er hoop? Jazeker: met geld en drastische deregulering. Kamerlid Balemans heeft recent zijn verlanglijstje ingediend bij de behandeling van de OCW begroting: "Ik wil Nobelprijz winnaars, Harvard!".

Hij zal toch ook wel weten dat hard roepen niet helpt. Harvard heeft een vermogen van 23 miljard dollar, wat al bij een bescheiden rendement van 4,3 procent een miljard per jaar te besteden biedt. Geef mij zo'n vermogen en ik bouw u Harvard aan de Amstel. Flip de Kam heeft een keer de aardgasbaten op een rijtje gezet. In de jaren tachtig was dat zo'n 15 tot 20 miljard gulden per jaar, met een top van 25 miljard in 1985. Op de Miljoenennota van 1997 stond de contante waarde van het restant nog op 30 miljard euro. Met dat geld hadden we de super campus van Europa kunnen bouwen, met Harvards aan de Amstel, de Maas, de Dieze, de Dinkel en de Drentse Aa als bescheiden start. Wie had het geen leuke klus gevonden om zo als bouwdekaan door het land te trekken?

Drastische deregulering ontketent al die opgebottelde concurrentiedriften. Het geld moet komen uit vrije collegegelden en ruime middelen voor onderzoek. Ook NWO moet daarbij dereguleren: geen thema's verzinnen maar het veld zich zelf laten sturen door puur op kwaliteit gelden te verdelen. De Bachelor-Master structuur die de ministers van Onderwijs in Bologna hebben gecreëerd heeft gezorgd voor een enorm Europees marktpotentieel. Als universiteiten nu complete autonomie krijgen, en zelf collegegelden, toelating en curriculum mogen regelen zal de differentiatie ontstaan die overal uit vrijheid opbloeit. Universiteiten zullen hun eigen profiel kiezen, speerpunten selecteren en faculteiten sluiten, zoals Stanford zijn School of Architecture opdoekte omdat die niet tot de top behoorde. Zo kunnen we in ieder geval meestrijden in Europa. En als heel Europa dereguleert, in plaats van slappe compromissen te bedenken als een Europees netwerk van toponderzoekers, gaat het academische landschap in Europa misschien wel lijken op het professionele voetbal. Daarin zijn we toch ook stukken beter dan de Amerikanen?

LITERATUUR

Jacobs, Bas and Frederick van der Ploeg (2006) *Getting European universities into shape*. *European Political Science*, 5, 288-303.

JOOP HARTOG

Hoogleraar Algemene Economie aan de Universiteit van Amsterdam.